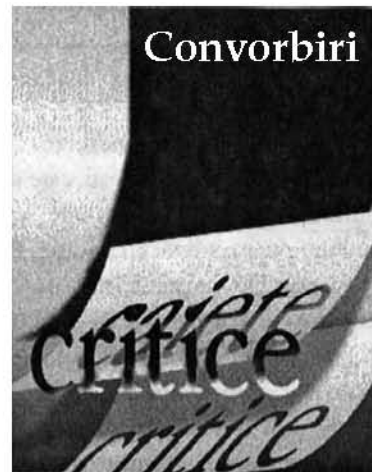

Interviu cu Marcel Reich-Ranicki

Abstract

In der gegenwärtigen Ausgabe der "Kritischen Heften" bieten wir Ihrer Aufmerksamkeit ein Interview, das vor einigen Jahren mit einem von den berühmtesten, gleichzeitig umstrittensten Literaturkritikern Deutschlands geführt wurde: Marcel Reich-Ranicki. Für seine Leistung als Kritiker im Rahmen der deutschsprachigen Literatur braucht der kaum noch vorgestellt zu werden. Bemerkenswert bleibt die Tatsache, daß es hier nicht nur um eine der prägenden Stimmen der Kultur des zwanzigsten Jahrhunderts geht: mit Marcel Reich-Ranicki werden wir Zeugen eines Abenteuers, das sich sowohl auf dem Gebiet der Literatur, als auch auf dem des konkreten Lebens sich entfaltet. Wie sich auch aus diesem Interview herausstellen wird, ist Ranicki ein Mensch, der im Laufe seines Lebens mit allen Hunden gehetzt wurde. Das macht seine Geschichte noch interessanter und wertvoller in unseren Augen, hinsichtlich der Art und Weise wie ein Mann, der sich in einer verlängerten Notlage sich befand, nicht nur überleben, sondern sich auch durchsetzen kann, auch wenn man einer nicht selten mit Haß angesehenen Minderheit gehört.
[Daniel Stuparu]

Ați acceptat să acordați acest interviu încercat de sentimente contradictorii.

MRR: Mă tem de tot ce e mai rău. De zece-cincisprezece ani mi se pun mereu aceleași întrebări, iar apoi sigur că am parte de observații răutăcioase, cum că am mai fost auzit de trei ori spunând un lucru sau altul.

Pe mine mă interesează starea Dv. sufletească.

Asta deja promite.

În ultima ediție a "Cvartetului literar" (emisiune TV pe canalul german ZDF – n. tr.) ați părut cam lipsit de vlagă.

Stați o clipă! Nimic mai fals! Vă pot spune adevărul. Nu eram lipsit de vlagă. Era cu totul altceva. Am încercat din răspuneri să fiu la început cât se poate de rezervat, pentru că nu am oroare față de nimic mai mult pe lumea asta, decât de femeile timide care încep să facă crize în emisiune. Am o

teamă de-a dreptul panicardă față de asta. Nu vreau să citesc din nou răspoimăine prin ziare că iar bărbații nu au lăsat femeile să zică ce au de zis. În permanență această divizare! Noi facem ouă, voi nu. Literatura nu poate fi judecată în felul ăsta. Nu e decât primitivism și barbarie. Îmi vine rău când mă gândesc la așa ceva.

Aproape că v-a lăsat vocea în clipa în care i-ați mulțumit lui Sigrid Löffler pentru prezență.

Am fost foarte fericit în acea seară.

Pentru că doamna Löffler a plecat?

Da!

Ba mai mult, ați fost chiar răgușit de atâta fericire.

Posibil.

În prima emisiune, cu mai bine de doisprezece ani în urmă, ați numit-o pe Löffler "una din cele mai înzestrate femei din Austria".

Da, și am mai zis că nu îmi retrag cuvintele. Atât de mult o stimez. Nu merită asta.

Ea ar trece, ați spus Du. în 1988, "pe nedrept în ochii unora drept o cucoană cam răutăcioasă".

Pe atunci era un personaj mai neobișnuit în Austria. Pentru că nivelul de acolo este jalnic. De ani de zile nu mai putem invita niciun oaspete din acea parte. Dar se pornește de la premisa că așa ceva nu ai dreptul să spui. Cum ar fi și faptul că femeile nu sunt în stare să scrie romane.

Ei, romane totuși mai scriu.

Nici vorbă.

Credeam că doar teatru nu sunt în stare să scrie.

Nici romane. Există un singur roman important scris de o femeie...

Anna Seghers, "A șaptea cruce".

Exact, vedeți! Femeile pot scrie nuvele, chiar minunat, ele pot scrie poezie. Nu mă întrebați de ce! Întrebați-i pe ginecologi!

Aș vrea să vă citesc un pasaj dintr-o scrisoare a lui Rimbaud. Acolo se spune: "Atunci când nesfârșita sclavie a femeii a luat sfârșit, atunci când ea începe să trăiască prin și pentru sine însăși, când bărbatul îi dă înapoi ceea ce îi aparține, lucru care nu s-a prea petrecut până în prezent, atunci și ea va deveni poet, și ea! Femeia descoperă necunoscutul! Se vor deosebi oare lumile gândirii ei de ale noastre? Ea va descoperi lucruri ciudate, insondabile, respingătoare poate sau minunate, iar noi vom recepta aceste lucruri, și le vom înțelege."

O clipă! Vreți o luare de poziție din partea mea față de aceste rânduri?

Chiar vă rog.

Sunt întrutotul de acord cu această afirmație a lui Rimbaud. Consider că ceea ce preconizează el în viitor drept absolut posibil...

Dar și dezirabil?

Da, dezirabil, cu precizarea însă că în materie de chestiuni literare în principiu nu îmi dau cu părerea decât cu privire la trecut și prezent, nu și la viitor. E un lucru obișnuit, nu am auzit asta o singură dată, ca o femeie să spună despre un personaj feminin dintr-un roman scris de un bărbat că asta nu e decât imaginație masculină. Dar întreaga

literatură a lumii nu este decât imaginație masculină, poate nu chiar toată, dar nouăzeci la sută cu siguranță.

Lucru care deranjează anumite femei.

Da, scuzați-mă, acum o să mă trageți pe mine la răspundere pentru asta?

Nu, dar acest lucru ar trebui să ne dea totuși de gândit. Femeile sunt de părere că acum e rândul lor să dea naștere imaginilor culturale ce ne marchează devenirea.

Nu am nimic împotrivă. Toată viața mea am susținut fără tăgadă...

Ați putea încuraja femeile.

Dați-mi voie să vorbesc până la capăt! Faceți cumva un monolog aici? Toată viața m-am ocupat, în mod repetat, de literatura scrisă de femei, nu pentru că aceste romane, nuvele sau poeme ar fi fost scrise de femei, ci pentru că nu obișnuiesc să judec literatura pornind de la organele genitale ale autorilor. M-am ocupat de Ricarda Huch, Anna Seghers, Marie-Luise Kaschnitz, Sarah Kirsch, Ingeborg Bachmann, deci de multe autoare de limbă germană, dar și de altele, cum ar fi Virginia Woolf, pentru că apreciez cărțile lor, și mă interesează.

Cu toate acestea, aveți reputația unui misogin.

Asta e o idioțenie cât casa. Însă fiecare afirmație cretină pleacă totuși de la ceva real. În acest caz, motivul ar fi faptul că îmi permit să spun ceea ce gândesc. Nu sunt dispus să accept tabuuri. Spun cu voce tare niște lucruri pe care fiecare le gândește oricum, și din acest motiv am tot felul de adversari idioți. Eu spun de exemplu: femeile nu sunt în stare să compună muzică...

Câteva există totuși.

Nu există nici una. Nu mă luați acum cu Clara Schumann...

Nu.

Ascultați-o mai întâi! Ceea ce a compus această ființă este absolut oribil.

Poate că bărbații sunt de vină pentru că femeile nu își pot pune în valoare potențialul.

Îmi pare rău, dar astea sunt deja aberații. Dacă eu zic că plouă, nu puteți ieși cu basma curată spunând că, cine știe, poate de vină sunt norii care se adună de la apus și dinspre răsărit. Mai întâi trebuie să admiteți faptul elementar că plouă. Eu spun doar

atât: femeile nu pot compune muzică, cel puțin până în prezent nu au demonstrat că ar fi în stare. Că au încercat, asta e altă poveste...

Și bărbații au...

Lăsați-mă să termin! Dragul meu, e absurd, nu are niciun sens dacă mă întrerupeți mereu... Se spune că femeilor, în calitate de autoare sau compozitoare, nu li s-a permis să vorbească. Poate că acest lucru este adevărat în câteva cazuri, poate chiar în majoritatea. Dar eu nu la asta mă refer. Nici nu mă îndoiesc de asta. Eu vorbesc, concret, despre fapte. Nu există nicio operă (în sens muzical – n. tr.) importantă, până în ziua de azi, compusă de vreo femeie. Nu există nici o simfonie importantă scrisă de o femeie. Femeile au fost și sunt excelente pianiste, violoniste...

Îmi dați voie să spun și eu ceva?

Nu, nu vă dau! Am reușit să îmi atrag, pentru că vorbesc deschis, o ură obtuză din partea unora. Dar sunt singurul din această țară, vă rog, trebuie să spun acest lucru, nu vreau să mă laud de unul singur, dar am editat un volum de 800 pagini cu titlul "Femeile scriu versuri altfel", o crestomație în care sunt incluse toate autoarele importante de limbă germană din Evul Mediu până în prezent. Vă întreb acum dacă acest volum este expresia unei animozități față de femei. Cine, în afară de mine, a subliniat atât de pregnant creația poetică a femeilor?

Nu e vorba de asta. Întrebarea este dacă Dv., ca bărbat, vă simțiți vinovat în vreun fel pentru condiția actuală a femeii.

Nu! Nu înțeleg întrebarea Dv. Ce mai e acum și cu prostia asta? Dv. vă simțiți responsabil pentru faptul că evreii sunt discriminați în toată lumea de milenii și că sunt omorâți?

Mă simt responsabil pentru toate crimele comise de omenire.

Opriți-vă! Acum deja vorbiți despre Dv. Eu nu mă simt responsabil pentru hărțuirea și oprirea femeilor în Evul Mediu și parțial și în epoca modernă. Nu eu am făcut asta. Dacă sunt numit un inamic al femeilor, nu e vorba decât de o crasă lipsă de înțelegere, și mai cred că o astfel de neînțelegere este atât stupidă, cât și răutăcioasă. Aici tre-

buie să citați exact cum vă spun: atât stupidă, cât și răutăcioasă.

O privesc în permanență pe soția Dv. în timp ce vorbești.

Atunci va trebui să o zbor afară.

Sunteți atât de crud.

Evident că sunt. Dar Dv. sunteți de vină, nu ascultați nimic din ce vă spun. Sunteți o catastrofă ca interlocutor în acest interviu.

Legat de relația cu soția Dv. ați exprimat și alte gânduri.

Am dat curs unei maxime în cartea mea în privința asta. E suficient.

Walter Jens v-a numit într-un discurs "bărbatul cel mai puțin emancipat de sub soare" și se mira cu ce răbdare, lipsită de termen de comparație, vă suportă soția Dv.

Da. Mai departe!

Pe Jens îl cunoașteți doar.

Dragă, nu sunt chiar așa de sigur că Jens mă cunoaște cu adevărat. Sunt prieten cu el de 30 de ani, dar uneori am senzația că jumătate din viață ceea ce ne-am spus unul altuia ne-a intrat pe o ureche și ne-a ieșit pe cealaltă.

Ați încercat să îi explicați cine sunteți cu adevărat?

Nu, din câte îmi amintesc, nu am încercat niciodată un asemenea lucru.

Față de nimeni?

Nu.

Vă vine greu să vă arătați slăbiciunile?

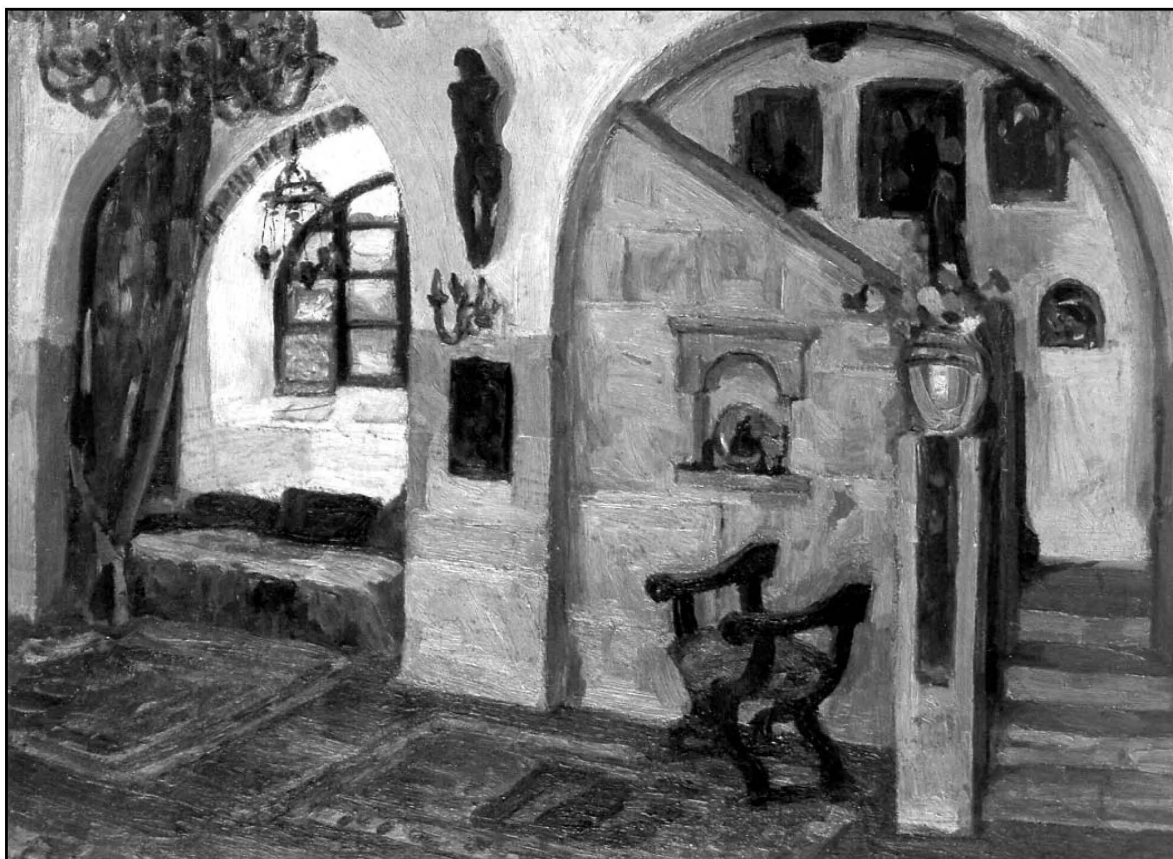
Nu simt nevoia să prezint altora slăbiciunile mele pe tavă. Dar de unde știți că nu resimt și eu un lucru sau altul ca pe o înfrângere?

Ca eșec...

Da, evident. Ați auzit de vreun autor care să nu fi eșuat nicicând? Ei bine da, există și astfel de autori! Sunt autorii care nu îndrăznesc să facă nimic, care știu că nu pot sări decât un metru șaiszeci și nu își ridică nicicând ștacheta la 1,70 m. Eu în schimb am ridicat adesea ștacheta în viața mea, uneori mai sus decât puteam sări. Uneori am reușit să sar peste, alteori nu.

Dați-mi un exemplu!

Nu o fac cu plăcere. Și să vă spun de ce. Am făcut-o adesea. Dar de fiecare dată când admit că într-un loc sau altul am greșit,

puteți fi sigur că dușmanii mei se vor lega de chestia asta în două - trei luni de zile, fără a menționa faptul că au auzit-o chiar de la mine, și vor spune: când a criticat romanul cutare sau cutare, Ranicki a bătut câmpii. Chiar trebuie să livrez dușmanilor mei muniție în felul acesta, doar pentru a face interviul Dv. mai interesant?

Să înțeleg că măsura comportamentului Dv. e dată de ceea ce fac sau nu fac adversarii Dv.?

Nu, dar vedeți Dv., în cazul afacerii Löffler am făcut anumite greșeli de care aceștia abia așteptau să profite.

Da, pentru că nu ați vrut să admiteți aceste greșeli.

De unde până unde? Tocmai că am admis faptul că le-am comis.

Într-un interviu cu FAZ, întrebat fiind dacă nu credeți că ați depășit limita bunului simț, ați răspuns: "Probabil că da."

Și nu e de ajuns? Ceea ce își fac oamenii unii altora prin cuvinte – cuvinte, nu cu un cuțit sau un revolver – poate fi și îndreptat prin cuvinte. În înfierbântarea disputei am

folosit poate cuvinte pe care nu trebuia să le folosesc. Iar alte cuvinte spuse de mine au fost publicate de un jurnalist iresponsabil, care fără știrea mea pornise un reportofon...

Îmi dați voie să vă întrerup?

Nu, lăsați-mă să îmi termin ideea! I-am spus doamnei Löffler cuvinte prin care nu voiam neapărat să o jignesc. În fine, ea le-a luat drept o insultă, iar eu am acceptat să rectific acest lucru într-un mod adecvat, dar abia acum vine esențialul: datorită faptului că o înțelegere părea inițial imposibilă, intendentul canalului doi al televiziunii germane, domnul Stolte, a intervenit...

Scuzați-mă, dar știu toate astea.

Ba nu le știți chiar deloc!

Toate aceste lucruri au fost deja publicate.

Nu, ceea ce urmează acum nu a fost publicat! Doamna Löffler a pus condiții, ceea ce contravine obiceiului, să pui condiții înaintea unui dialog. Dar condițiile ei au fost acceptate, și cu toate astea în ultima clipă a contramandat.

Eu voiam să discut cu Dv. despre cu totul altceva.

Da, dar să vă mai spun ceva. Doamna Löffler a adus în acea discuție despre romanul lui Murakami două, trei citate obscene...

Am văzut emisiunea.

Dragă, discuția asta începe să nu mai îmi placă.

Mie nici atât.

Nu mă lăsați să vorbesc până la capăt.

Mă interesează alte teme.

Ascultați aici! Ce a făcut Löffler e o eroare de tip elementar, de începător care nu are habar de literatură...

Acum iarăși vă luați de ea.

Sunteți imposibil! Nu are să iasă nimic de aici! Eu am plecat... (Se ridică, apoi se așează din nou.) Hai să vă spun ceva care s-ar putea să vă intereseze. Iată ce a făcut Madam Löffler: a spus despre acel roman japonez că este un gunoi, Fast-Food și nu literatură. La fel de bine putea spune asta despre o piesă germană de teatru în care apar cuvintele: "Să mă pupi în fund!" Dar asta nu o spune Goethe, ci un personaj stricat, protagonistul piesei.

Cartea lui Murakami este un roman de dragoste. Ați descris deja cu lux de amănunte în autobiografia Dv. ce înțelegeți prin iubire. Aceasta ar fi o "căutare ce nu cunoaște limite", "un mod de a ieși din tine însuși", care duce la o "furie ce se îndărătnicește împotriva lumii întregi", "o binecuvântare și un blestem, o grație și o fatalitate totodată". E posibil ca respingerea romanului respectiv de către Sigrid Löffler să vă fi atins atât de tare, tocmai pentru că întâmplător ea are o părere diferită de a Dv. în privința iubirii?

Nu, în cazul doamnei Löffler e vorba de altceva.

Vă răpește elixirul vieții prin faptul că vă interzice iubirea, nu-i așa?

Dar nici măcar nu poate face asta. Nu e în stare de asta, în primul rând. În cazul ei e vorba de cu totul altceva. Tot ce este poetic îi este complet străin.

Dv. scrieți: "Iubim, pentru că trebuie să murim." Tot iubind ați trăit și proximitatea morții în ghetoul din Varșovia. Vă deranjează atunci când cineva nu înțelege ce înseamnă iubirea pentru Dv.

Ceea ce spuneți este corect, dacă vă referiți la cartea despre care am discutat.

Adevărul e că puțin îmi pasă despre ce crede doamna Löffler despre iubire. Mă deranjează însă faptul că răstălmăcește cu totul un roman de dragoste, motiv pentru care l-a și făcut una cu pământul.

Da, dar asta are din nou de a face cu ceea ce înțelegeți Dv. prin iubire. Aceasta ar fi, scrieți Dv., "o stare toxică", care poate duce până la limitarea capacității mentale. De o astfel de înflăcărare în iubire femeia e poate mai puțin capabilă.

Asta este o afirmație complet cretină, ce bolborosiți Dv. acolo, că femeile nu ar fi în stare să simtă marea iubire în acest fel.

Mă refer la această nebunie a iubirii, iubirea care intoxica și îți ia mințile.

Nu sunt decât prejudecăți, de fapt cred că sunt cele mai primitive la care se poate gândi cineva.

Pot să pun o întrebare soției Dv.?

Nu!

Poate că ar avea ceva de zis în această privință.

Terminați odată și ascultați ce vă spun! Literatura dă mărturie despre asemenea femei care sunt capabile de un asemenea iureș al iubirii la fel ca și...

Literatura scrisă de bărbați, vreți să spuneți.

Aiurea! Dar să trecem peste asta! Că femeile nu ar putea fi luate pe sus de fiorul iubirii în aceeași măsură ca bărbații e un asemenea nonsens...

Văd că o spuneți cu ochii închiși.

Și care e problema, nu am voie să închid ochii pentru câteva clipe? Mai departe! Mai aveți întrebări? Întrebări concrete!

În prefața cărții Dv. "Cuvinte de ocară" scrieți despre spiritul submisiv al germanilor, care ar fi împiedicat dezvoltarea unei simpatii față de critica literară. Dar nu cumva tocmai acestui spirit servil îi datorați Dv. celebritatea?

Un asemenea nonsens nu am auzit în viața mea.

Bine...

Nu, nu e bine deloc.

Aș vrea să citez aici un mic pasaj din Adolf Muschg...

În introducerea mea vorbesc despre spiritul de supunere din Germania lui Wilhelm. În ziua de azi avem de a face cu

totul altă situație. Dar vreți să știți de ce? Nu, nu vă interesează! Căutați deja între-barea următoare.

Vă ascult.

Nu mă ascultați deloc.

Am impresia că Dv. îi luați pe toți cei din jur drept tâmpiți.

Nu, doar cazul Dv. mi se pare extrem de nefericit. Acum ascultați la mine! După ce critica literară a fost interzisă în secolul XX de către naziști, evident că raportul germanilor cu ea a devenit cu totul altul.

Muschg spune: "Această autoritate absolută pe care i-o acordă publicul", aici se referă la Dv., "e și ea din păcate tot produsul unor raporturi de subordonare."

Mă rog, despre asta va trebui să stați de vorbă cu Muschg. Dumnezeuule, ce legătură are asta cu mine?

Pretindeți celor din jur supunere.

De ce sunteți așa de sigur?

Observ chiar în clipa de față cum puneți problema.

Ulrich Greiner a scris în revista *Die Zeit*, pe baza unei colaborări de ani de zile cu mine, că iubesc contradicțiile. Iubesc contradicțiile! Îmi plac discuțiile și polemica, scrie Greiner, iar acum Dv. veniți la mine cu o asemenea absurditate.

Nu poate omul nici să vă întrerupă.

Pentru că nu mă lăsați să îmi duc gândurile până la capăt.

E irelevant.

Ei uite, mie unuia nu îmi place chestia asta.

Dar în viață se întâmplă tot timpul.

Ba dimpotrivă.

Atunci în romane.

Nu, nici în romane.

Nu?

Ba da, dar nu e genul meu. Mai departe!

Salomon Korn, președintele comunității iudaice din Frankfurt, a susținut într-un interviu TV opinia că năzuința Dv. după notorietate e o compensație pentru umilințele de care ați avut parte în timpul vieții.

N-aș zice că se înșeală.

Experiențele de care ați avut parte în ghetoul din Varșovia v-au făcut rezistent în fața ostilităților care vă ies azi în cale.

În parte e corect. Într-o situație mai dezastruoasă decât aceea în care mă găseam la

Varșovia în timpul celui de-al Doilea Război Mondial nu m-am mai aflat de atunci și nu cred că mă voi mai afla vreodată, nici măcar în clipa morții. Aici aveți dreptate pe deplin. La asta se adaugă faptul că am în jurul meu oameni care îmi sunt apropiați, ca și faptul că munca mea de mai mulți ani de zile are deja parte de recunoaștere în cele mai diverse moduri. Această recunoaștere a meritelor mele mă ajută să suport mai bine situația. Conjunctura istorică nu mi-a permis studiul germanisticii, pe care mi-l doream. Nu am putut studia. Nu încerc să mă lamentez, pentru că în comparație cu ce au suferit alții, asta nu e nimic. Dar știu cu siguranță, și mulți germaniști și-au dat silința să sublinieze asta, că în cazul meu era vorba de un diletant mai mult sau mai puțin inteligent sau înzestrat, și nici nu vreau să ascund faptul că îmi doream girul breslei germaniștilor. Atunci când mi s-a acordat primul titlu de Doctor Honoris Causa, la Uppsala, mi-am spus: interesant, primesc acest titlu de la o academie suedeză, nu una germană. Abia mai târziu le-a venit și celor de aici ideea să facă la fel, în Düsseldorf, Bamberg, Augsburg...

Și totuși, nu vi se par aceste lucruri îngrozitor de mărunte, de insignifiante?

Pentru mine nu sunt, poate pentru Dv. Cum puteți spune așa ceva? Vreți să stați de vorbă cu mine, da? Eu vă spun că îmi place varza acră. Apoi veniți Dv. și mă întrebați: ce importanță mai are și asta?

Nu fac decât să întreb.

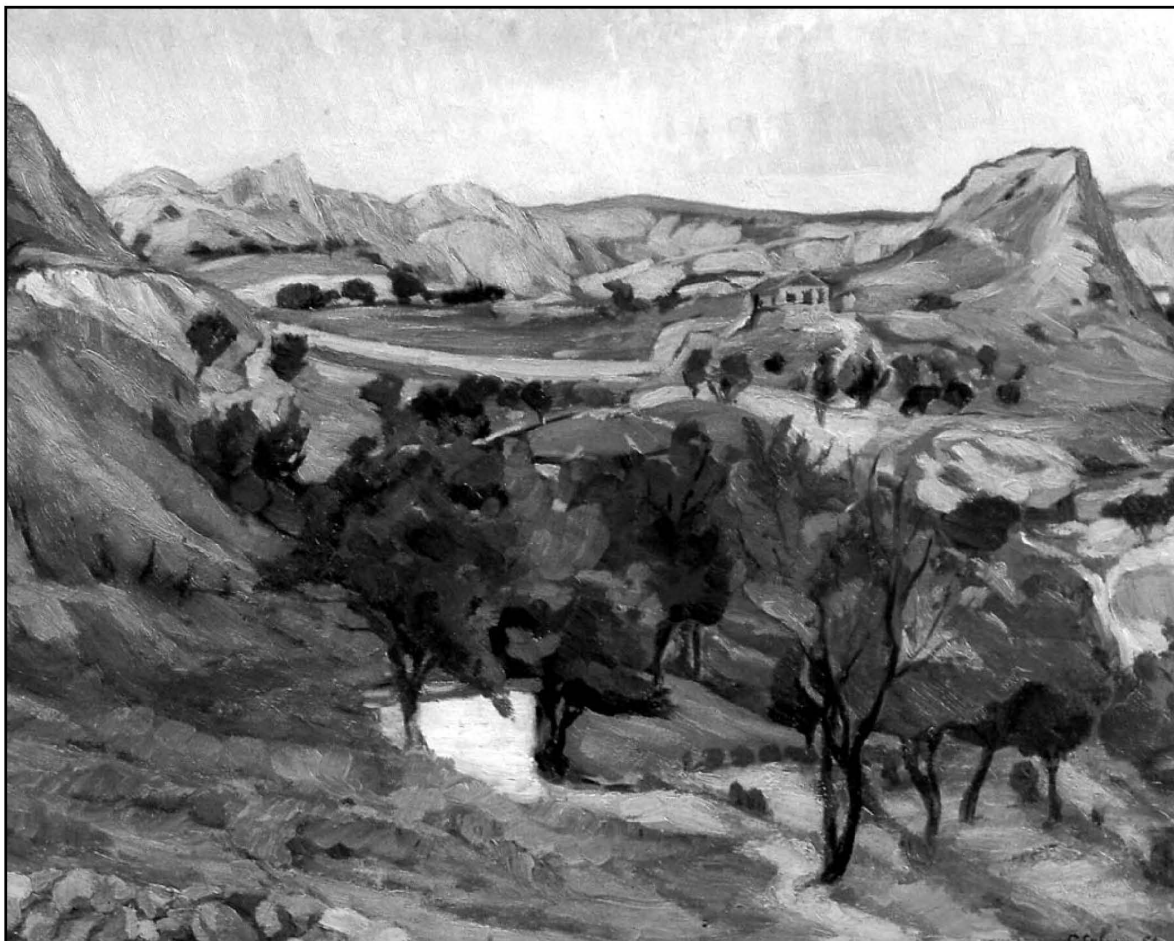
Preabine, mai departe! Următoarea întrebare!

Spuneați că situația cea mai teribilă în care ați putea ajunge vreodată ar fi ceasul morții. Vi se pare umilitor faptul de a fi nevoit să mori?

Găsesc termenul de "umilitor" nelalocul lui. Nu e ceva umilitor, e ceva groaznic, oribil.

De ce?

Pentru că viața merge mai departe. Am dat deja un răspuns la problema asta, pe care îl voi repeta pentru Dv.: dacă mor, înseamnă că nu voi mai apuca să citesc următorul număr din "Spiegel". Iar asta e regretabil.

Ei asta-i bună, acum îmi răspundeți prin cuvinte de spirit.

Dumnezeule, credeam că e evident că revista "Spiegel" e un simbol aici! Nici asta nu pricepeți.

V-ar plăcea să trăiți veșnic, din curiozitate.

Îmi place această justificare, "din curiozitate": nu e rea. Da, din curiozitate.

O spuneți cu un surâs în colțul gurii.

Așa și? Nu poate spune omul ceva serios în glumă? Sunteți atât de teutonic.

Nu sunt teuton.

Dar ce sunteți?

Austriac.

Incredibil!

Vă temeți de constrângerile care apar odată cu vârsta?

Enorm!

De limitările corporale?

Da, și nu numai. Am teama normală a unui om la vârsta mea. Mă gândesc, cu fiecare articol pe care îl scriu și sunt de

păreră că nu mi-a ieșit chiar rău, că a fost poate ultimul, că următorul nu voi apuca să-l mai termin.

Nu trebuie să cedați angoasei.

Nu, trebuie să văd cum...

Trebuie să o înăbușiți.

Nu, nu! Ascultați-mă! Toate eforturile mele de a formula un răspuns se duc dracului, pentru că nu sunteți atent... Trebuie să faci tot ce poți pentru a valorifica în mod productiv această angoasă. Acum ați priceput?

Da, dar există și teama paralizantă.

Evident! Evident că există și aceasta. Pe asta trebuie să o învingi, să o înlături.

Sunteți sănătos?

Da, Slavă Domnului. Ce mai vreți să știți?

Vă temeți de faptul că soția Dv. s-ar putea să se prăpădească înaintea Dv.?

Despre asta nu vreau să vorbesc. Basta! Mai departe!

Despre asta poate că nici măcar nu ați fi în stare să vorbiți în frazele Da. atât de bine tocmite.

Domnule! Lăsați deoparte acest subiect! Vă rog!

Ați plânge.

Dv. vreți să îmi imaginez moartea soției mele. E oribil ceea ce îmi cereți, și o să vă zbor imediat afară din acest apartament. Până acolo o să mă aduceți. Mai departe! *Next question!*

Păi ce să vă mai întreb?

Există o problemă centrală în viața mea de care nici măcar nu v-ați apropiat. Nu aveți nici cea mai vagă idee!

Și acum ce vreți, să ghicesc?

Eu nu am de gând să spun despre ce este vorba, dacă nu reușiți să aflați singur.

Iubirea și moartea le-am acoperit deja.

Da, mai departe!

Tensiunea arterială?

Da, cum să nu, tensiunea arterială! Foarte importantă!

Asta era întrebarea nepusă?

Terminați odată! Întrebați-mă ce vă mai interesează legat de persoana mea!

Cum vă împăcați cu ura pe care o manifestați oponentii Da?

Criticii literari niciodată nu au fost prea agreați, cu condiția să fie influenți.

Peter Handke v-a dorit cândva moartea, și v-a reprezentat într-o povestire drept dulău însetat de sânge, căruia îi curg balele din fălcile întredeschise.

Mi se pare respingător. De când evreii au fost comparați cu păduchi și gândaci în timpul celui de-al Treilea Reich, toate comparațiile cu animale de un fel sau altul îmi repugnă, iar celor care recurg la ele ar trebui să le fie rușine.

Vă puteți explica cum ajunge Handke la asemenea comparații?

Nu, nu îmi pot explica acest lucru. Nu am nici un chef să mă gândesc de ce unii sau alții vor să mă vadă mort. E ca și cum m-ați întreba: cum poate un tânăr cu pistolul în mână de pe străzile Varșoviei să convingă patruzeci de evrei să strige la unison: "Suntem niște jidani împruțiți!" Cu astfel de întrebări veniți la mine.

Aici curiozitatea încetează.

Da, absolut.

Pentru că vă rănește adânc.

Ce înseamnă "rănește"! M-a atins în miezul cel mai adânc al ființei. Vine unul și spune că vrea să mă omoare, ar vrea să mă strângă de gât încă din seara asta dacă se poate, și Dv. vă mirați că mă simt lezat?

Nu mă mir deloc.

Asta e o discuție pentru dereglați mintal! Apare unul care spune că îmi dorește moartea, iar eu trebuie să încep să râd.

Evident că nu!

Dragă, lăsați-mă în pace cu asemenea întrebări! Acum vreți să mă ocup cu psihicul lui Handke. E incredibil!

Voiam doar să știu cum reușiți să o scoateți la capăt cu această ură a lui.

Ascultând muzică de Mozart și Schubert, citind poeme de Goethe și Heine. Ați notat?

Nu cred că Heine este suficient să vă liniștească.

Am spus Goethe și Heine, Mozart și Schubert.

Nici așa nu cred că e de ajuns.

Nu vă obligă nimeni să credeți! Nu mi-am propus să vă conving.

Vreți să păstrați anumite lucruri doar pentru Da.

Și, e interzis?

Nu.

Dacă spun ceva acum, mai târziu va trebui să ștergeți asta din text. Așa că mai bine lăsați-o baltă!

Pot să vă mai întreb ceva, legat de tatăl Da?

Da, orice!

Tată Da. a fost un om foarte moale, o fire slabă. L-ați numit un ratat. Ați mai scris că față de el nu ați putut resimți decât milă. Când afacerea lui a intrat în faliment, ați resimțit momentul înjositor, pentru că ați devenit astfel dependent de rudele mai bogate. Mă înșel oare dacă afirm că acesta e adevăratul motiv pentru care nu vă temeți de nimic mai mult pe lume decât de faptul de a fi slab?

Nu, aveți perfectă dreptate. E un lucru ce atârână ca o povară asupra întregii mele vieți. A fost și motivul pentru care nu am părăsit Polonia după război. În 1945, soția mea a fost de părere că ar fi mai bine să plecăm din Polonia. Dar eu m-am temut. Acolo cel puțin aveam serviciu. Nu ne

mergea chiar pe roze, dar nici muritori de foame nu eram. Mă gândeam: pentru numele lui Dumnezeu, unde o să ne ducem, va trebui să ne rugăm de cine știe ce instituții să ne ajute. Îmi era teamă să nu ajungem dependenți de vreo persoană sau rudă...

Ulterior însă ați căzut pradă unei dependențe chiar mai înfiorătoare...

Exact. Am refuzat să plec pentru a nu deveni dependent în vreun fel de cineva, și am nimerit din lac în puț, în timpul dictaturii poloneze.

E posibil oare ca Dv. să fi devenit coruptibil tocmai datorită aprehensiunii față de dependență?

Nu, nu am fost coruptibil. Nu e adevărat tot ce se spune în privința asta. În Polonia am scris critici...

Mă refer la perioada activității Dv. la Serviciile Secrete.

Nici atunci. Au apelat la mine încă din timpul războiului. Se spunea că avem nevoie de oameni care cunosc Germania, limba germană, îi trimitem la Berlin ca iscoade, acolo există organizații național-socialiste...

Nu la asta mă refer. Vi se reproșează că în perioada în care ați fost consul la Londra ați dat pe mâna comuniștilor o serie de persoane care au criticat regimul.

Da, da...

Până și polonezii vă reproșează acest lucru astăzi.

Dragul meu, trebuie să înțelegeți un lucru. De când am început să am succes sunt înconjurat de oameni invidioși. Această invidie există în bună parte și în Polonia de astăzi.

Ce motive ar avea polonezii să vă invidieze?

Ah, chiar nu înțelegeți nimic? Un personaj care a fost critic de literatură germană în Polonia și apoi a plecat în Germania...

E receptat acolo drept dezertor.

Nu, ci ca un om norocos! Tipul ăla trăiește în Germania și e un om foarte important, criticul literar cel mai important, care dă tonul general, câștigă bani, iar cartea lui cunoaște un succes enorm. Invidia este pe măsură!

De ce credeți că Günter Grass vă numește până în ziua de azi un stalinist?

Cum, nu știți?

Vrea să vă distrugă.

Nu, ar vrea să dezavueze și să descalifice judecățile mele legate de opera lui, care nu îi plac. Nu vrea să mă distrugă. I-ar fi de ajuns să tac. Dar în fond vrea cu totul altceva. Pentru că dacă aș păstra o tăcere totală față de el, iarăși nu i-ar conveni. Ar vrea să îl laud la TV și în articolele mele legate de el.

Nu mai apucă el ziua aia.

De ce nu?

Dv. încă mai sperați?

Bineînțeles! Sunt singurul, sau aproape singurul din Germania care a lăudat la televiziune ultimul său volum de poeme. Toată lumea a fost de părere că volumul e groaznic, eu însă l-am lăudat. Sunt de asemenea primul care i-a dorit public premiul Nobel și l-a propus în acest sens.

Dv. l-ați propus pe Grass? Credeam că doar pe Böll.

Nu. Sunt două lucruri diferite. În cazul lui Böll am fost întrebat de către Academia de la Stockholm pe cine propun, iar eu l-am numit pe el și în anul următor a și câștigat premiul. Legat de Grass, nu Academia m-a întrebat, ci Thomas Gottschalk...

La televiziune?

Da, m-a întrebat într-o emisiune live: dacă ar trebui să oferiți premiul Nobel unui autor de limbă germană, care ar fi acela? La care am răspuns: ei bine, i-aș acorda premiul lui Günter Grass.

Cui altcuiva?

Cum adică, "cui altcuiva"?

Păi dacă l-ar fi luat Walser, asta ar fi fost pentru Dv., ați spus la un moment dat în "Spiegel", o "lovitură grea".

Mai sunt și alte nume. Dar nu despre asta vom vorbi acum.

Nu e ciudat să dorești premiul Nobel unui autor pe care l-ați numit, ca să dăm doar câteva exemple, "flecă", "indigest" și "plicticos"?

Nu am spus nicicând că Grass ar fi flecă. Ba da! În critica Dv. la "Toba de tinichea" stă scris: "Devine tot timpul flecă."

Mă rog, e cu totul altceva dacă judeci o carte anume. Vă grăbiți imediat să generalizați.

Făcând abstracție de poeme, până la povestirile "Șoarecele și pisica" și "Întâlnirea din

Teltge" ați făcut praf totul.

În primul rând, îmi plac anumite capitole din "Toba de tinichea", din "Ani de câine", până și din "Calcanul", deși pe această din urmă carte nu o admir în mod deosebit. Sunt deci o serie întreagă de capitole foarte bune. Îmi place lirica lui, și mai îmi plac și cele două povestiri amintite. În al doilea: un premiu este întotdeauna o chestiune relativă. Dacă îl propun pe Grass pentru Nobel, asta nu înseamnă că scrie grozav, ci că, dintre autorii de limbă germană, lui i s-ar cuveni mai degrabă decât altora. De data asta ați înțeles?

Desigur.

Nu are să iasă nimic din interviul ăsta.

Nu fiți atât de neîncredător!

Ba sunt, pe deplin! Sunt cât se poate de neîncredător. Stau să vă explic mură-n gură, ca unui preșcolar, la ce mă refer, iar Dv. nu pricepeți nimic.

Sunt idiot din naștere.

Bine, ce altceva mai vreți să știți?

Vreau să ajung la interioritatea Dv. cea mai intimă.

Da, la suflet! Vorbeați de suflet. Bine, să trecem și la asta! Vă rog! Întrebați!

Despre ce discutați cu soția Dv.?

Asta chiar că nu vă privește.

Înțeleg.

Vreți să știți ce fel de discuții avem? Discutăm despre viață...

Și despre moarte.

Nu, despre oameni, despre prietenii noștri. Și despre fiul nostru.

Dar despre imaginile care încă vă urmăresc?

Habar nu am, poate că da. Nu știu la ce vă referiți. Nici nu vreau să știu.

Mă refer la imagini din trecutul Dv.

Da, poate. Ne amintim de un lucru sau altul... Nu sunt amintiri prea plăcute.

Vreți să vorbiți despre asta?

Există o amintire pe care regret că nu am descris-o în cartea mea. O jumătate de pagină ar fi fost de ajuns. Stăteam cu câțiva prieteni într-un apartament. Era în timpul ultimei săptămâni în ghetou, familiile noastre fuseseră deja decimate. Ședeam la masă, cei patru inși care locuiau în acea casă. Pe stradă nu aveai voie să ieși, dar în interiorul casei te puteai mișca de la un apartament la

altul. Deodată am auzit doi soldați germani intrând în casă; au urcat apoi scara cu gălăgie și au bătut cu arma la ușă. Proprietarul apartamentului le-a deschis. Soldații au intrat în camera în care ne găseam. De tavan atârna un candelabru cu șase becuri, în interiorul unor cupe de sticlă. Toate erau aprinse, și unul din soldați le-a lovit cu arma și a spart dintr-o lovitură patru dintre ele. Nu știam însă că ele vor face un asemenea zgomot. Nu vă puteți imagina ce pocnet infernal pot să facă, ca și cum toată casa s-ar prăbuși. Și nu era decât un candelabru. Soldatul a ținut ceva, iar acum vine momentul pentru care spuneam că ar fi meritat să menționez în carte și asta. Unul dintre noi, poate cu opt ani de zile mai mare ca mine, eu aveam pe atunci 22 de ani, fusese amenințat de către soldat, omul a căzut în genunchi și a ridicat mâinile invocând clemență. Îl ruga să îi cruțe viața. Soldații au mai mormăit ceva între ei, după care au ieșit, iar cel rămas în genunchi s-a ridicat anevoie. Noi nici măcar nu îl mai puteam privi în ochi, deși nu sunt convins că în locul lui m-aș fi comportat mai demn. Nu știu ce aș fi făcut dacă soldatul ar fi luat carabina și ar fi îndreptat-o înspre mine. Habar nu am. Acest eveniment nu l-am surprins în cartea mea. De ce? Nu m-am gândit la asta.

În mintea mea încolțește o altă întrebare.

Și anume?

Vă așteptați ca oamenii să trateze un om ca Dv., care a suferit atât, cu mai mult respect?

Nu. Cuvântul "respect" nu îmi place. Mă aștept la altceva, și am să vă explic despre ce este vorba pornind de la cazul Löffler. Ea a pus, pentru a accepta să vină la discuția de la Mainz, trei condiții. O condiție era ca eu să îi scriu o scrisoare în care stă scris că îmi doresc această întrevvedere și că sper că va duce la consens. Am scris această misivă pe loc. Nu mi-a răspuns nici până în ziua de azi. Dacă ar fi venit, poate că ne-am fi împăcat sau poate că nu, ambele variante sunt posibile, ambele sunt acceptabile. Dar inacceptabil, respingător și de prost gust mi se pare să refuzi până și un dialog. Ceea ce îi reproșez în primul rând acestei femei este acest caracter ireconciliabil, revanșard.

Se simțea lezată. Ați spus că e "o femeie res-pingătoare, josnică".

Asta e altceva. Eram nervos, Dumnezeu-le, și nu aveam nici cea mai vagă idee că mai exista pe acolo și un reportofon care înregistra.

Da, dar întrebarea este de ce o găsiți res-pingătoare?

Nu știu. Dv. știți?

Să fie vorba despre opiniile ei?

Despre literatură?

Da.

Nu, deloc. Gândurile sunt libere. Sunt foarte tolerant. Nu, nu are legătură cu judecățile ei de valoare despre literatură. Cartea lui Murakami, despre care s-a discutat la "Cvartet", nu a fost decât un prilej exterior pentru izbucnirea ei înfierată. Știa că eu am propus acea carte. Putea spune de la bun început că i se pare slabă. Dar nu, ea a spus: eliberați locul! La plimbare, afară cu ea! Despre o carte propusă de mine!

De unde credeți că vine această ură?

Asta mă întrebați? Pe mine m-au urât mulți la viața mea. E necesar să vă explic de ce?

Pentru că le-ați făcut praf cărțile.

Credeți că numai de asta?

Alte motive nu îmi vin în minte.

Dacă vă gândiți mai bine, o să găsiți și altele. Trezesc adesea sentimente negative.

Pentru că spuneți cu voce tare ce gândiți.

Ăsta ar fi un simptom. Faptul că îmi exprim fără ocol opinia e doar un simptom. Chiar vreți să vă explic de ce atâția oameni nu mă suferă...

Cred că nu vă gândiți la faptul că sunteți evreu!

Aha, mmmhh, deci credeți că nu are nici o legătură?

Nu îmi imaginez cum ar putea să aibă vre-una.

Ah, nu vă puteți imagina?

Ar fi groaznic.

V-am mai spus, de una din temele centrale ale vieții mele nici măcar nu v-ați atins. Evident că aceasta este tema antisemitismului. Nimeni nu mă mai întreabă de asta, pentru că este atât de plictisitor. Antisemitismul joacă un rol enorm în viața mea. Trebuie să fii orb și surd să nu realizezi asta.

În viața Dv. prezentă?

În toată viața mea... acum ascultați-mă bine! Vă voi spune ceva în privința asta. Veți scrie acest lucru, dar nu veți înțelege. La întrebarea dacă mai există astăzi antisemitism în Germania sau nu nici măcar nu se poate răspunde, pentru că încă nu s-a lămurit ce se înțelege prin termenul de "antisemitism". Vreau să vă explic exact despre ce este vorba. Sunt antisemiți cei care cred că evreii nici măcar nu ar trebui să existe în această țară și că nu ar trebui să joace nici un rol în viața publică? Sunt aceștia antisemiți? Sau sunt mai degrabă aceia care sunt de părere că defăimarea și discriminarea evreilor e inacceptabilă, că evreii ar trebui tratați exact la fel ca toți ceilalți cetățeni și că trebuie să aibă dreptul să ocupe poziții importante în viața publică, care sunt însă în același timp de părere că evreii îi scot din sărite și care, în ciuda dreptății pe care o cer să li se facă evreilor, seara când stau la o bere cu prietenii ar prefera să nu fie și evrei la masă? Pentru că dacă mai e și un evreu pe acolo, anumite teme nu vor putea fi discutate deschis. Înțelegeți Dv.? Sau ceea ce vă spun vi se pare complet nou?

Nu, dar vă puteți imagina că poate pe unii îi călcați pe nervi și din alte motive?

Ah, vă rog să nu îmi cereți să îmi reprezint tot felul de lucruri! Nu am nici un chef să îmi imaginez un lucru sau altul. E ca și cum cineva vrea să te strângă de beregată și Dv. întrebați: vă puteți imagina că omul acela poate are motive? Poate că e nervos. S-a certat cu nevastă-sa. Trebuie să se descarce.

Întrebarea este, de ce face acest lucru tocmai cu Dv.

Pentru că ies în evidență! Dacă aș sta cuminte acasă, situația mea ar fi diferită. Dar eu public articole critice, și nu într-o revistă literară oarecare, ci în "Spiegel", în "Frankfurter Allgemeine Zeitung". Apar și la TV.

Ca unul care iese în evidență ați stârni ostilitate chiar dacă nu ați fi evreu.

Posibil. Habar nu am.

Omul trebuie să fie tăcut și modest pentru a nu stârni asemenea reacții.

Ei bine, tăcut nu am fost niciodată.

Țipătul Du. e vecin cu disperarea.

Poate că da, pentru că ani de zile am fost nevoit să tac. Ani de zile, pe când trăiam ascunși, nu am putut vorbi decât pe șoptite cu soția mea. Poate că despre asta e vorba.

Ați blestemat vreodată faptul de a vă fi născut evreu?

Nu, nu am blestemat lucrul ăsta. Dar dacă stră-strămoșii mei ar fi acceptat botezul și eu nu m-aș fi născut ca iudeu și nici măcar n-aș fi știut că cine știe ce strămoși ai mei au fost evrei, oohhh...

Ați fi preferat mai degrabă ca lucrurile să fi fost așa.

O Doamne, cât de mult aș fi preferat să fi fost pentru mine așa! Întrebați un homosexual dacă nu ar fi preferat să se fi născut mai degrabă heterosexual! Întrebați orice membru al unei minorități! Nu e prea plăcut să aparții unei minorități. Vă pot spune acest lucru cu toată răspunderea. E mult mai comod să nu aparții unei minorități.

Cu excepția cazului în care vedeți acest lucru ca pe o misiune aparte.

Păi nici nu prea îți rămâne altceva de făcut. Ascultând de nevoie, nu de impulsul personal... Că doar există și bancuri pe tema asta, cum ar fi acesta: vine un evreu și spune, "Doamne, Tu ai ales poporul nostru, ajunge, mai alege-ți și altul".

Văd că mai puteți face și glume pe tema asta. Da, de ce nu?

Nici acum nu credeți că nu are să iasă nimic din acest interviu?

Dacă vă dați puțin silința, da. Dar va trebui să vă străduiți.

Astăzi ce mai faceți după interviu?

Nimic! M-ați stors ca pe o lămâie. Sunteți un individ oribil, detestabil, groaznic!

Soția Du. zâmbește și tace.

Soția: Am un bărbat care vorbește mult. De aceea tac.

REICH-RANICKI: Scrieți acolo: mă bucur de zâmbetul soției mele.

2 septembrie 2000

*A consemnat André Müller
Traducere din limba germană
de Daniel STUPARU*